

Teteringen.

Den 22ⁿ Februari 1896 bezocht ik de gemeente Teteringen; ik was eerst in Oosterhout geweest; omstreeks 2 uur reed ik van Oosterhout weg en kwam om half drie te Teteringen aan. - Op het raadhuis vond ik den burgemeester (tevens secretaris) en de beide wethouders; met hen onderhield ik mij tot de audientie, waar alleen de pastoor en het hoofd der school verschenen. -

De burgemeester kan in Teteringen geen kwaad doen; hij voerde voor de gemeente eene procedure tegen den Staat over den eigendom van ± 80 H. A. meestal Boschgrond; de gemeente verloor haar proces voor de rechtbank te Breda, doch won het voor het hof te s Bosch, terwijl de gevraagde cassatie van het arrest van het hof door den Hoogen Raad werd afgewezen. - De proceskosten beliepen ± f 10.000, waarvan de gemeente f 600.- moest dragen. De bosfschen enz. geven 5 jaars eene zuivere bate van f 1200.-, terwijl er diensdengolge 3 winters bovendien steeds week is voor een ieder, die werken wil. -

De bevolking van Teteringen breidt zich zeer sterk uit, door dat het tegen Breda aan ligt, en aan die zijde veel gebouwd wordt; de Teteringsche dijk en de Krandelg zijn feitelijk één met Breda, doch behoren tot de gemeente Teteringen. - Sangezien Teteringen geen hoofdelijken onslag, geen opcenten op het personeel en slechts 20 opcenten op de gebouwdde eigendommen heeft, is het wonen aldaar zeer goedkoop, en diensdengolge zeer gezocht door de Bredanaars.

De burgemeester heeft zijn broer (gediplomeerd aspirant gemeentesecretaris) als hulp op de secretarie; hij leidt jongelui op in de administratie; zoo waren er nu een jongen Sasfen (zoon van het 1st kamerlid) en een jongen Hellenberg Hubar. -

De naam Teteringen wordt afgeleid van „tot de ringen“, of wel van „de deringen“, omdat oudtijds alle gilden enz. hunne feesten (deringen) hielden buiten Breda, waar op en buiten de wallen daartoe in herbergen enz. gelegenheid te over was.

Teteringen.

Den 1 September 1900 kwam ik weder in de gemeente, de leden van den raad waren over de geheele gemeente verspreid: 2 (de bevegemester en de wethouder Baakse) waren in de kern; 1 (Snock) op de Meerberg; 1 (wethouder van Dijk) aan den Teteringschen dijk; 1 (Osmen) op de Blatenopraeth; 1 (van den Hout) aan den Landberg; 1 (Schraemackers) aan den Teteringschen haek.

Op 7 December 1900 moest de ritmeester Simon zijne waterleiding in orde hebben en electrisch licht leveren; zulk volgen de concessievoorwaarden van Teteringen; Simon deed nog niets dan een terrein in voorloop verhuur; hij storte te Lijpne van een waarborgkapitaal van f 3000; — te Teteringen moest hij f 1500 waarborgfonds storten, hij bleef echter in openbreke zelfs te doen. — Simon woont met zijne familie op een buiten te Teteringen; hij is echter stuurman in Durrig, alwaar hij met Sindal samenwerkt tot het zuiveren van water, door middel van ozon. — Ten goede reden, waarom Simon nog niet begonnen was, wisten B. en W. niet aan te geven.

De grond te Teteringen is buitengewoon geschikt voor moerzeerij; aan den Teteringschen dijk en den Teteringschen haek besleedt men van f 2500 tot f 3000 per 21. t. — De hoveniers zijn buitengewoon werkzaam en oppassend; over het algemeen genomen gaat het hen zeer goed. — Zij hebben gewoonlijk hun byzanten en hun fiek 14 dagen wegerrijp dan kinderen; dit komt deels, door dat de gronden byzander geschikt zijn, en deels, door dat zij hen vaak byzander goed verstaan.

Byzans B. en W. worden er vele arbeien naar Lijpne, land verzonden, en bereidt men er daar verf uit, denzelfde verf, die vroeger uit de meelrap gebrakeld werd; de arbeien zou feitelijke de meelrap verbruiken hebben. —

De gemeente werd door den kintler gezwungen om een school te bouwen; zij zal die uitgaaf brengen op de begrooing van 1901.

Plakkecht lanops de gemeentewegen hebben de belendende eigenaren niet; de belendende bepantingen mogen vooralsnog blijven bestaan; doode of gevooide baarmer mogen

Teteringen.

echter niet door anderen worden verwoogen. — Daar, waar de wegen voldoende ruimte bieden, plant de gemeente tegenwoordig Op terrein van de gemeente zijn twee lucifersfabrieken gevestigd. Ingeretenen van Teteringen werken daar bijna niet; het zijn vooral bewoners van Teteringen, die daar werken.

In Teteringen was eertijds een gevooide lampenfabriek; daar gingen de Teteringsenaders werken; toen die fabriek werd ~~afgebrak~~ ^{stop} gelykt, ging het werkhak veelal over naar de lucifersfabriek, heen te Teteringen. — Op die lucifersfabrieken worden vooral jonge kinderen te werk gesteld; kinderen van 12 tot hooplens 16 jaar; hen arbeid is goedkoop; zij doen het werk even goed als volwasferen.

Op het raadhuis te Teteringen hangen een pr schilden, rijen van v. Gijnneken. — v. Gijnneken was een gewone sporenjongen, die merkwuurdig en aanleg had voor schilderen; hij bekentarmde zich gedurende een pr jaren te tubwerpen aan de tekenacademie, en vestigde zich toen weer in Teteringen. — v. Gijnneken had als schilder een goede naam; op later leeftijd werd zijn gezicht minder, en zijn werk daar door niet waardig. —

Laus van Wispren woont vroeger in Teteringen; de bevegemester was goede vrienden met hem, maar had veel lach van hem; Laus zelfs moest hij beslag leggen op zijn roerende goederen, op vordering van de f adelsbrak van stem. Deze had voor v. N. geveerdeerd als advocaat en als procureur; toen v. N. van den advocaat de rekening betaald had, werd hem de vordering van den procureur gezonden. Hij weigerde deze te betalen; van daar een proces; toen kwam de burgemeester beslag leggen op de goederen van v. N.

Van uit Breda bezocht ik den 21 Juni 1904 weer deze gemeente; dienzelfden dag ging ik nog naar Teteringen en naar Os, terhout.

Mijn gesprek met B. en W. liep voornamelijk over de voorgenomen amsendie. B. en W. deelden mij mede, dat er op den Landberg ook arbeiderswoningen staan, een veertig tal, aldaar voor een jr of acht gebouwd. — De bewoners van het oude Teteringen hebben geen relatie met de bewoners van den Landberg; maar

Teteringen.

ze hebben veel relatie met de bewoners van den Teteringschen dijk en met die van den Terheydenschen hoek, met wie ze oerelike belangen gemeen hebben. Bij de verkiezing van den dubbelen raad werd het oude Teteringen overstemd; er werden slechts mensen gekozen uit gedekten, die naar Breda zouden overgaan, de tegenstanders van de annexatie. De welhouder van Dijk woonde aan den Teteringschen dijk; ook zijne woning zou Breda's grondgebied komen te liggen; hij is dienensvolgens een van de hevigste tegenstanders van de annexatie.

Ik verloor de credentie van de plaatselijke gemaatschappij; deze kwam eenvoudig hare opwachting maken. Daarna kwamen eenige leden uit den Zandberg (Generaal Speijffer, Jhr Clifford Koeg van Breugel, en Dr Bruinman) om tegen de annexatie te ageren. Zij vroegen vooral, dat G. S. toch zouden laten weten, welke beslissing er werd genomen, omdat daarop zoveel wachtte; er was bijv. een school te Princenhage te klein; zou Princenhage door de annexatie ingezeten verliezen, dan was de school groot genoeg; men deed me niets aan die school, in afwachting van de beslissing omtrent de annexatie. — Dezelvige opgesties waren er volgens Dr Bruinman vele!

Van de raadsleden waren Baeker, Vriens en Snaek in het oude Teteringen; van Dijk, Oeriner, Klalenschot en Schoep van den Teteringschen dijk; Dornen, v. d. Wijk, van der Horst en van Alphen aan den Zandberg.

Voor den Zandberg wordt thans straatgeld gekregen; de bewoners trachten die belasting afgeschapt te krijgen. Zou dat werkelijk geschieden, dan zouden de overige belastingen in de gemeente zo hoog moeten worden opgevoerd, dat er weinig hinder behaald werd dan te Breda.

Concessievoor de levering van water en electrisch licht aan den Zandberg is de ingenieur Blank, een schoorvoorn van den heer Simon.

De ^{bestrating van den} weg in den Zandberg laat zeer veel te wenschen over; de weg behoort in eigendom aan de gemeente Teteringen; het onderhoud der bestating is voor $\frac{1}{6}$ ten laste van Breda, en voor $\frac{5}{6}$ ten laste van Gemmen.

Teteringen.

N. en W. stekkergeraden, om het onderhoud der waterleidingen ten laste van de gemeente te brengen; de heeren voelen er niet veel voor.

De dienst van den veldwacht aan den Zandberg lijk te wenschen over; hij heeft van standplaats gewisseld met zijn collega uit Teteringen; nu gaat alles goed.

Die 's winters open werk heeft kan bij de gemeente breed; in den afgelopen winter meldden zich slechts twee menschen om werk aan. Broodsgerebeld wordt door niemand geleed.

Op de lucifersfabriek van Dijkermah werkt een hoop schoone moorie uit Terheyden; op de fabriek van hagens vindt men uitsluitend fortsaenlijk werk.

Den 7^{den} Mei 1908 kwam ik weer in Teteringen. De burgemeester was met verlof; het was mij ontgaan, dat ik hem en ook af drie keuren verlof verleend had, welke verlof den 6^{den} Mei was ingegaan. — Van mijne credentie meldden zich niemand aan dan het raadslid Komem, die provinciale subsidie vroeg in de kosten van verhandeling van een weg van Blalingracht in de richting van Ypelaarseind. Ik kon hem weinig selsin geven. Den overigen tijd bracht ik zoek met de twee welhouders van Dijk en Breda, met wie nog al te praten viel. Zij raadden beide zeer den burgemeester en zoudem hem zeer ontgaarne zien heen gaan. —

van Dijk is een verwoed tegenstander van de annexatieplan van Breda; hij hoopte, dat, wanneer er ooit weer een annexatie ontwerp macht kame, dat daarin dan Epincken niet zou vergeten worden, opdat de oppositie, die van Epincken te verwachten was, dan zijne oppositie zou helpen steunen!

De waterleiding ^{van} Simon, thans van Vorst van Beest geeft aan den Zandberg goed water. De bewoners van den Teteringschen dijk zijn niet aan de waterleiding verband. Omdat zuller over Simon bij contract beloofd was, en de koste niet werd nagekomen, heeft de gemeente het waarboreghapitaal (f 1500) niet geresitueerd.

Burgemeester en secretaris hebben het oud archief samen geïmbarasserend; ze zijn met hun werk haast gereed. Voor archiefberging werd op de secretarie een muur gemeten.

Teteringen.

eikenhouten kast aangeschaft.

Gemeente doet zeer veel voor openbare werken: herbrating enz.; in 1900 zal daaraan ± 20 mille besteed worden. — Ook het regeren der waterleidingen werd op begroting 1900 f 325 uitgetrokken.

Men klaagde sterk over de overlast die men van bedelaars met kleine begroting onderworst; zene verordening op het renten werd door mij aangevraagd.

Den 30 Maart 1912 kwam ik weer in Teteringen; van uit hotel „de Kroon“ te Breda bezocht ik per auto eerst Terenbergen, daarna Terheyden en eindelijk Teteringen, van waar ik weer naar Breda terugkeerde. —

Op mijn aequitentie verschenen alleen de pastoor en de kape.. laan; op hun verzoek bezocht ik even een bezoek aan de bijzondere school, gehouden door zusters Franciscanessen, moederhuis te Drogen. — Ik moest de lude inrichting zien: de drie schoollocaal, de bevaarschool, de catechismuskamer, de speelplaats, de speelplaats voor de bevaarschoolkinderen, de tuin van de zusters, het zustershuis, onder en boven, ^{de kape..} de loogere en ziekenkamers; alleen voor de slaapkamers der zusters bestond „slot“. — We werden rondgeleid door de Waarde Maeder, het hoofd der school + het hoofd der bevaarschool. Eigenaardig is, dat de waarde maeder, zene oudere zuster, de hulp alibi heeft, in de school les geeft, en daar staat onder het zeer jonge nonnetje met de hoofd acte. — De gez. bevaarschool, de inrichting der schoollocaal en zene scheren mij zeer goed in orde, jammer dat het zaterdag middag was, en er dus geen kinderen waren.

Wethouder van Dijk is overleden; als raadslid opgevolgd door zijn zoon, gehuwd met zene jeffrouw Simons uit Maamsdonk; hij woont aan den Teteringse dijk in zijn vaders huis; hij is mede directeur van de bierbrouwerij de IJkerwoudse Brel van de zenen Smits te Oosterhout.

In den Zandberg wordt thans, ter vervanging van het vroegere straatveld, zene trottoir-riool en aanstraling belasting geheven. Die belasting draukt op de eigennamen niet op de huurders; brengt in het geheel ± f 1000 op = het bedrag van ± 100 procenten op het personeel.

Teteringen.

Teteringen heeft 10 op eulen aangebouwd, 30 gebouwd en 25 per sauel, + trottoir-riool- en aanstraling belasting; geen heff.. delijken onslag. — Dat is dus ± f 100 per woning minder belasting, dan wanneer die woning onder Breda behoorde.

Raadsleden waren goed over gemeente verdeeld.

De Baronnieke proefstun verliet uitstekend; vooral de bouwers uit Teteringen gaen er veel heen, en leeren er veel.

Teteringen is eerst sinds 1798 zene zelfstandige gemeente; oud archief is er dus uit den overblijft der zacht niet; in der tijd was notaris van Epinnewater bevoegd; wat op het oogenblik oud archief heet, is een rammel oud papier, afhankelijk van den burgemeester - notaris, meek van den notaris afhankelijk, en van zeer weinig belang.

Wethouder van den Dorst is voorzitter van de IJkerwoudse Commissie te Epinnewater.

Alleen de bewoners van den Zandberg en van de IJkerwoudse graacht krijgen electrisch licht en water uit de waterleiding.

De warmwatermakers maken buitengewoon goede zaken; in den aanstaanden winter zal de eerste IJkerwoudse wintermakers opgevoerd worden.

De waarde der gronden om en bij Teteringen is in de laatste jaren vrij veel verdubbeld; vooral door de warmwatermakers. — De warmwatermakers, die allerlei groenten verbouwen, brengen hun product op de markt te Breda, op de veiling aldaar, en sommige groenten op de markt te Tilburg.

Zene roomboterfabriek te Teteringen verwerkt 10.000 d. melk daags.

Er bestaat hier geen kooprecht; het plantrecht langs de wegen wordt door gemeente niet geheven.

De luciferfabrieken werken druk; thans in handen van Dijkerman, — en van Eras en Boulsen.

Den 24 Juli 1914 bezocht ik van uit hotel „de Kroon“ te Breda de gemeenten Teteringen en Princenhage. Ik werd ontvangen door den burgemeester en den wethouder v. d. Dorst; de oude Wethouder Backer is juist overleden.

Teteringen.

Twee Raadsleden zijn socialist; men heeft van hen weinig last in den gemeenteraad. De meerenden zelfs voor een subsidie aan de Overoevervaart.

De "Elero" is een vruchtenfabriek; eenelochterinstelling van een reusachtige Zwitsersche onderneming Eppo v. Slauschat is daarvan de promotor. Rondom de fabriek ligt een eigen terrein van 8 H. t. beplant met een byzonder soot frambozen; grooter dan de inlandsche. De vruchten worden reikerst voorzichtig geplukt in buesjes van een bepaalde maat; die worden dan voorzichtig naar de fabriek gebracht en daar gesloten. Het is daar dus te zien om de gane vruchten te conserveren, in tegenstelling met de gewone jam fabrieken.

Den 17 juni 1925 kwam ik weer in de gemeente; later ging ik nog naar Zevenbergen.

Er wordt veel gebouwd; daardoor is er geen woningnood meer. — Bij de Cavalerie kaserne staat een complex van 8 beton woningen; daarin huizen 20 gezinnen van het allerminste alhoewel. Die 8 woningen werden vroeger onbewoonbaar verklaard; toen verbouwd en weer in gebruik genomen. Het is een echte rommel, waaraan het gemeentebestuur niets kan doen. —

Van de Raadsleden is een S. D. A. S. er; 5 zijn landbouwer en 4 burger. Bij de laatste Raadsverkiezing was er weinig strijd; er werden 2 nieuwe Raadsleden gekozen. De verhandelingen in den Raad zijn goed.

Joan Sutorius burgemeester werd, ook het heel archief een chaos; met de ordening is men thans ernstig begonnen.

De burgemeester voelt zich in Teteringen blijkbaar goed op zijn gemak; hij kan goed met zijn verhandlers; de heer Verhulst woont op den Landberg, en schijnt een geschikte man. — Burgemeester prijst den secretaris om zijn werk, maar beklaat zich over diens humeur; hij moet tegenover het publiek norsch en onaangenaam zijn. — Rabbers oordeelde, dat het werk der secretarie nog al wat te wensen overliet, en niet in overeenstem-

Teteringen

ming met hetgeen men in zoo'n belangrijke gemeente zou mogen verwachten. Van het gemeenteraadslid wordt bijzonder weinig zorg besteed; veel meer dan algemeenheden komen er niet in voor.

Winter 1924/5 geen werkloosheid.

Veel industrie, die over het algemeen zeer goed gaat.

De conservenfabriek "Elero" in 1924 verbouwd; capaciteit verdubbeld. Maakt vooral veel groenten: spinazie, erwten enz. in. —

De eenige fabriek, die niet goed gaat, is de N. V. Hollandische lucifers fabriek. De twee hier vroeger bestaan hebende lucifers fabrieken werden tot een fabriek vereenigd; van de drie directieuren werden er twee uitgekocht. De Elero waren het er niet over eens, ~~maar~~ of deze fabriek thans nog wel een zelfstandige zaak was, dan wel een filiaal van de Zweedsche lucifers fabriek de Zwalm. Dit is, dat de fabriek niet steeds voldoende werk heeft.

Gemeente krijgt van Breda electriciteit; goed bediend; licht 5 cent. Van de winst, die Breda maakt, krijgt gemeente niets.

De tuinbouw gaat sterk vooruit; ook de fruitteelt: aardbeien, appelen, peren en vooral frambozen. Alles gaat naar de veiling te Breda; veilingkosten 5%.

Tuinbouw wisselcursus duurt drie jaar; voor elk jaar slechts plaats voor 25 leerlingen. Veel te klein. Men heeft geen geld om uit te breiden.